

Maktudredningens "Missing Link" – eller: Hvor er den socialdemokratiske magtelite blevet af?

AV MOGENS N PEDERSEN

Når man holder den vægtige hovedrapport fra Maktudredningen i hånden; når man dernæst ser ud over alle de mangfoldige rapporter og bøger, der allerede er udkommet som resultat af udredningens virke; og når man her oven på tænker sig lagt alle de publikationer, som stadig er på vej, – så kan man ikke andet end at imponeres, hvis man da ikke bliver helt tynget mod jorden. Man må absolut tage hatten af for den projektorganisation, som ikke alene har formået at gennemføre en betydelig forskningsindsats, men også har vist sin effektivitet ved at føre så meget af arbejdet helt frem til den kritiske publikationsfase. De godt 28 mkr, der er blevet bevilget, er ikke bare en formidabel sum penge, men det er tilsyneladende også penge, der er blevet givet godt ud. Der er grund til at gratulere ikke mindst den ordførende, Olof Petersson, samt udredningens hovedsekretær, Anders Westholm. De to herrer har på toppen af det organisatoriske projektarbejde skrevet en stor del af rapporterne, herunder nogle af de mest læseværdige.

Jeg har endnu ikke haft mulighed for at skabe mig et overblik over det store projekts mange dele og skal derfor nøjes med at gøre nogle få og ret enkle betragtninger, som er faldet mig ind ved læsningen af SOU 1990:44.

Maktudredningen har udfyldt den svenske forskningsprofil

I begyndelsen af 1980erne gennemførte undertegnede sammen med professor Kjell A Eliassen en såkaldt inventering af svensk forskning omkring emnet "Svensk samhällsorganisation och förvaltning". Arbejdet var et opdrag fra HSFR, som bad os om at "främst avse vilka områden som är väl täckta och vilka som är eftersatta, kvantitativt och kvalitativt." Vi blev også bedt om at "beakta i vad mån forskningen producerat

resultat och data som ger underlag för jämförelse, särskilt med övriga nordiska länder."¹

Hovedresultatet af denne inventering var, at svensk forskning i forhold til nabolandenes forskning stod relativt stærkt på nogle områder, hvor der i forvejen fandtes en særlig svensk forsknings-tradition. Udforskningen af interesseorganisationerne og partierne, samt studier af vælgeradfærd udgjorde sådanne traditionelle kerneområder. Hertil kom i løbet af 1970erne en række arbejder om den offentlige sektors problematik, samt en opblomstring af udforskningen af enkelte områder af offentlig politik, med andre ord: policy-studier, – de sidste ofte gennemført i et sektor-forsknings-regi.

På den anden side var det dengang heller ikke svært at identificere nogle områder, hvor svensk forskning var relativt svag. Der fandtes kun få eksempler på forvaltningsforskning i bred forstand, og udforskningen af Riksdagen var ret ujævn i emnedækningen. Elitestudier fandtes knapt nok, og undersøgelser af elite-masserelationer og af andre politiske kontaktmønstre var der heller ikke mange af. Der var som nævnt rigeligt med vælgeradfærdsstudier, men ingen generelle studier af politisk deltagelse, græsrods- og anden lignende aktivitet. Pudsigt nok var svensk forskning dengang, sammenlignet med de andre nordiske lande, relativt tilbagestående med hensyn til kvindeforskningen. Og så var der vel først og fremmest den i forhold til dansk og især norsk forskningsprofil særlige ejendommelighed ved svensk forskning, at den kun i beskedent omfang havde beskæftiget sig med det svenske samfunds magt-aspekt og med makro-studier af svenske politiske beslutningsprocesser.

Moderne politologisk forskning baserer sig i høj grad på omfattende dataindsamling og dertil knyttet empirisk analyse. Endnu ved indgangen til 1980erne kunne det fastslås, at udenfor valg-

forskningen og kommunalforskningen var der ikke foretaget større satsninger i Sverige. Der manglede fortsat grundlæggende dataindsamling vedrørende en række politiske fænomener som f.eks. kontakterne mellem interesseorganisationer og offentlige myndigheder, regeringens arbejdsgang og arbejdsformer, embedsmænds arbejdsopgaver og rolleopfattelser, rekruttering til de forskellige politiske institutioner etc.

Jeg har kun omtalt denne "inventering", fordi den giver en vis mulighed for at sætte Maktudredningens arbejde ind i et historisk og i et nordisk perspektiv.

Her ved afslutningen af arbejdet kan det nemlig fastslås, at et stort antal af de "huller", der kunne identificeres omkring 1980, nu er blevet dækket ind med omfattende forskningsprojekter. Svensk politologisk forskning er i det mindste med hensyn til bredden i profilen kommet på linie med den norske og man er nu langt foran dansk forskning, der i de senere år af mange grunde er blevet mere og mere fragmenteret og mindre grundforsknings-orienteret.

Regeringen bad i sit direktiv til Maktudredningen om at få løst nogle specifikke opgaver. Med i købet har man fået en vældig grundforskningsindsats, som vil blive stående, når svenske politikere er blevet færdige med at diskutere om "den svenske model" er gået i opløsning eller ej.

Maktudredningens arbejde skal imidlertid ikke alene vurderes ud fra dens bidrag til at udfylde nogle af de huller, der vitterlig engang fandtes i den svenske forskningsprofil, specielt inden for statskundskaben.

Man har løst en stor del af den stillede opgave, men er det hele opgaven?

Lige så vigtigt er det, om arbejdet kan siges at være lykkedes på egne præmisser, dvs. om det store projekt har opfyldt de krav og ønsker, der blev opstillet ved arbejdets start. Det spørgsmål skal der nok være mange svenskere, der vil udtale sig om, og jeg skal nøjes med at gøre nogle få bemærkninger.

Den første kan knytte an til den nævnte inventering. I den blev der nemlig også peget på nogle særlige træk ved svensk samfundsforskning, bl.a. det relativt stærke indslag af sektorforskning og den lange tradition for et nært samarbejde mellem forskere og myndigheder, herunder forskernes – i sammenligning med nabolandene – stærke engagement i offentligt udredningsarbejde.

Det er svært for en dansk at læse Maktudredningens direktiv som andet en bestilling afgivet til forskningsverdenen af en af sektorerne i det svenske samfund, og vel at mærke ikke den mindst betydningsfulde. Ja, der er muligvis belæg for at hævde, – omend det ikke kan læses ud af SOU 1990:44, – at det er den dominerende sektor, der har afgivet bestillingen. Jeg taler om den svenske arbejderbevægelse.

Betragtet udefra er det et klassisk socialdemokratisk demokrati-ideal, der opstilles og gøres til målestok for projektet. Dette demokratiske ideal fordrer af borgerne, at de deltager aktivt på mange måder: "Genom att vara aktiv på många områden – i allmänna val, som förtroendevalda i politiska församlingar, som medlemmar i föreningar och folkrörelser, i boendesammenslutningar och fackföreningar på arbetsplatserna osv – deltar medborgarna i formandet av framtiden. *Så såg och ser alltjämt det demokratiska idealet ut i Sverige.*"²

Og videre hedder det sammesteds: "Det demokratiske idealet i Sverige utgår från tanken att demokratin, den sociala tryggheten och den effektiva produktionen ömsesidigt förstärker varandra och utgör varandras förutsättning". Det er muligt at alle svenskere tænker sådan. I andre lande forbinder man oftest denne slags udsagn med en bestemt politisk-ideologisk forestillingsverden.

Jeg skal ikke harcellere over, at en bestemt politisk retning på samfundets vegne bestiller en undersøgelse, eller over at svenske forskere har påtaget sig at udføre en konsulentopgave for regeringen. Jeg skal kun stilfærdigt gøre opmærksom på den særlige vinkling af projektet, der dermed har været lagt op til fra starten. Regeringen har som noget helt centralt forventet, at Maktudredningens forskere skulle befatte sig med spørgsmålet om "medborgarnas möjligheter att forma sina levnadsvillkor",³ samt med det vurderende spørgsmål "om samhällsutvecklingen totalt sett närmar sig det svenska demokratiska idealet?"

Der er til gengæld andre ting, man ikke har bedt udredningen om at tage op til undersøgelse, eller som man kun har nævnt perifert og i forbifarten, – mere herom straks nedenfor.

Har man så løst den stillede opgave?

Svaret må nok overvejende blive et ja. Dels må det fremhæves som positivt at hovedrapporten har gennemført en sober diskussion af direktivets udformning, indhold og implikationer, herunder også af dets noget selvgratulerende karakter. Man har "skåret opgaven til" på en forsvarlig og

hæderlig måde. Dernæst er der i de enkelte kapitler givet en god analyse af de enkelte momenter, iøvrigt som hovedregel indledet med en kortfattet gennemgang af eksisterende teori's stade. På den måde får rapporten næsten lærebogens karakter, hvilket kan være fortjenstfuldt i mange sammenhænge.

Nogle, men heldigvis de færreste, kapitler er tung læsning. Nogle af kapitlerne redegør for omfattende empiriske undersøgelser, i et enkelt tilfælde (kap 4) endda foretaget ved hjælp af en ny og ret kompliceret metode. Det er desværre ikke altid, at der er megen saft tilbage i konklusionerne, når man når til vejs ende med præsentationen. Jeg savnede f.eks. efter læsningen af kapitlet om "de organiserade intressen" en problematisering af en mængde forhold. Hvorfor undrer man sig ikke over den store medlemstilslutning til fagbevægelsen? Hvorfor diskuteres begrebet *organisationstvang* f.eks. ikke? Er det fordi det ikke eksisterer i Sverige? Den magtesløshed, der knytter sig til dette begreb, er dog en af de vigtigste i et moderne samfund af vestlig type. Her som flere andre steder i rapporten føler man savnet af en international sammenligning, der kunne sætte de svenske fænomener ind i et mere generelt perspektiv.

En del af rapporten virker iøvrigt også skuffende på utredningens egne politiske præmisses. F.eks. er noget så vigtigt og centralt som drøftelsen af den svenske Riksdags relative magtposition, herunder parlamentets initiativ-aktiviteter og anden deltagelse i lovgivningens tilblivelse, meget stedmoderligt behandlet. I realiteten bygger diskussionen på Magnus Isbergs snart gamle afhandling, der tilblev under andre parlamentariske vilkår end dagens. I sammenhæng hermed er drøftelsen af parlamentarismens vilkår også ganske utilfredsstillende og kort. Der findes, – kan jeg som dansk sige med stor styrke, – mange varianter af den særlige parlamentariske situation, man benævner mindretalsparlamentarisme. Magtens relative placering varierer i overensstemmelse hermed. Igen savner man den komparative perspektivering. Den kan man så heldigvis finde andetsteds.⁴

Den største mangel er dog fraværet af en analyse af den rolle som de svenske partier spiller på forskellige niveauer, ikke bare som folkebevægelser, men, nok så vigtigt, som centrale aktører i spillet om den politiske magt. Når man ikke har gjort så meget ud af analysen af de svenske partiers virke, hænger det muligvis sammen med, at

partiproblematikken har fået tildelt en meget beskeden plads i regeringens direktiv. Men kan det fritage en Maktudredning for at analysere – og analysere i dybden – partierne som centrale aktører i det svenske demokrati og i det svenske samfunds magtrelationer? Jeg mener nej, og har hermed også fremført min primære kritik af SOU 1990:44.

Partier er nu engang organisationer, hvis særkende det er, at de søger legitim opnåelse af magt og kontrol over samfundet. Det er også gennem disse private organisationer, at det bliver muligt for de folkevalgte at udøve og at vedblive at udøve magt. Og det er, ikke mindst vigtigt, ved hjælp af disse organisationer at de valgte politikere i et betydeligt omfang er i stand til at kontrollere den politiske magts arvefølge. Jeg lever i et land, hvor partierne er godt på vej til at ophøre med at løse folkebevægelsens opgaver, men hvor de så sandelig stadigvæk formår at operere på de andre dimensioner.⁵ Jeg ville gerne kunne have læst noget nyt og spændende om hvorledes det er lykkedes for de svenske partier at forblive så vel forankrede som folkebevægelser med masser af medlemmer og – på papiret i det mindste – ganske høj aktivitetsfrekvens blandt medlemmerne. Jeg ville også gerne have kunnet læse om rekrutteringsvejene i svensk politik, og her nok især om arbejderbevægelsens kanaler til at uddanne, afprøve, rekruttere – og de-rekruttere. Og jeg havde gerne set en behandling af legitimeringsmekanismerne og af de problemer, der er forbundet med disse. Det er muligt, at man kan læse om disse spørgsmål andetsteds i Maktudredningens samlede *oeuvre*. Men i SOU 1990:44 får man ikke meget at vide om disse forhold, og i særdeleshed står der altså ikke meget at læse om Socialdemokratiets og den samlede arbejderbevægelses særlige position. Udover de bemærkninger, der gøres i det centrale kapitel 9 om Makteliten (nærmere herom nedenfor), så kan man læse – meget kort –, at der hersker en asymmetri i partisystemet, og at der eksisterer en socialdemokratisk dominans. Ja, Socialdemokratiet karakteriseres som et "närmast statsbärande parti".⁶ Selv om bestillerne af Maktudredningen sikkert ved en del om dette i forvejen, havde det dog gjort hele hovedrapporten mere overbevisende for den almene læser, om denne karakteristik var blevet fremanalysert over mindst ét, centralt kapitel. Så ville vi, der sidder på sidelinien, også have fået en mere dækkende karakteristik af magtens placering i det svenske samfund.

Hvor mange magteliter er der mon?

Blandt de mest interessante afsnit i SOU 1990:44 regner jeg det lange kapitel 9 om *Makteliten*. Det gør jeg, fordi der i dette kapitel gives en foreløbig præsentation af resultaterne af den første egentlige elite-undersøgelse i Sverige. Uagtet at jeg her vil gøre nogle kritiske anmærkninger til denne del af Maktudredningens arbejde, må det fastslås, at der er tale om en stor og grundlæggende kortlægning, som man vil komme til at vende tilbage til igen og igen.

Forskerne har interesseret sig for to store spørgsmål, nemlig dels spørgsmålet om hvorvidt samfundet styres af én eller flere magteliter, og dels spørgsmålet om eliternes karakter, i særdeleshed om de er åbne eller lukkede.⁷

Elitestudiers evige metodiske problem er et rent Catch-22-spørgsmål: For at finde ud af noget om magteliten – eller eliterne –, herunder hvem der i detaljer udgør eliten – eller eliterne – bør man vide, hvem man skal spørge og identificere gennem den opsporende undersøgelse. Men: For at vide, hvem man skal spørge, har man behov for at vide noget om, hvem eliten består af, hvorledes den afgrænses.⁸

Efter en sober diskussion af dette og andre metode-problemer har Anders Westholm og hans team valgt en vel nem løsning, nemlig anvendelse af en klassisk, ren positions-metode, uden supplement af nogen anden metodisk tilgang. Man har med andre ord *à priori* bestemt sig for, hvilke statuspositioner, der skal definere elitebegrebet. Man har feks tilsyneladende valgt at udelade svensk forsknings fremmeste folk, med mindre de da på undersøgelsestidspunktet beklædte administrative ledelsespositioner.⁹

Konsekvensen af dette metodiske valg, hvis præmisser iøvrigt er ret diskutabile,¹⁰ er at undersøgelsen som helhed i realiteten afskærer sig selv fra at identificere og afgrænse den eller de svenske magteliter. Til gengæld bliver man i stand til at give en yderst sober beskrivelse af, hvorledes en lang række høj-status-kategorier i det svenske samfund er rekrutteret. Man kan fortælle, hvem deres fædre var, hvor de er opvokset, om de er mænd eller kvinder, hvor gamle de er etc. På traditionel vis og i overensstemmelse med regeringens direktiv er det primært graden af lighed og social repræsentativitet, man benytter som målestok. Man beskriver også dele af de politiske holdninger, der karakteriserer omtalte sociale kategorier, og man får afdækket partisympatier m.v. Denne del af undersøgelsen er solid og vel gen-

nemført, men giver på den anden side for det meste også kun de ventede resultater.

Dér, hvor argumentationen bliver mindre overbevisende er i den overordnede påstand om, at Sverige styres af to eliter. Det er, som om man her har glemt de mange advarende ord, der i indledningen til kapitlet er blevet sagt om magtelite-undersøgelserne og deres metodik. To magteliter? For det første siger rapporten ikke ret meget om, hvad disse to, iøvrigt vagt afgrænsede, grupperinger gør, når og hvis de styrer Sverige. For det andet savner man en diskussion af de to blokes relative indflydelse. For det tredje må det siges, at selve påstanden om de to eliter hviler på et ret tyndt dokumentationsmæssigt grundlag, nemlig dels en henvisning til svensk historie, og dels en henvisning til, at den socialdemokratiske rekrutteringsprofil er stærkt repræsenteret inden for politik, organisationsliv og til dels også forvaltning, men ikke i så udpræget grad i andre sektorer. Ja, men er der noget at sige til, at man finder et sådant rekrutteringsmønster i et land, der til forskel fra de fleste andre lande har haft et stort og organisatorisk vidtforgrenet arbejderparti i dominerende position i adskillige generationer? Det er måske mere interessant, at indehaverne af de flesta højstatus-positioner, ganske uanset arten, tilsyneladende tænker så ensartet over politiske spørgsmål, som de gør. For mig er det nok allermost interessante træk det store antal offentlige sympatisører og partimedlemmer, der findes i disse grupper. Det træk er vist enestående for Sverige.

I kort sammenfatning er jeg altså endnu ikke ganske overbevist om eksistensen af to såkaldte magteliter i det svenske samfund. Der mangler tilstrækkelig dokumentation for hypotesen. Den kommer forhåbentlig i det fortsatte arbejde med projektet. En sådan yderligere dokumentation måtte baseres på mindst tre forskellige typer data: oplysninger om rekrutteringsveje og -måder, herunder analyser af eliteuddannelserne, graden af åbenhed, gennemtrængelighed, personel stabilitet (udskiftningsfrekvenser), professionalisering m.v.; mere omfattende oplysninger om politiske holdninger, politisk stil og kultur; samt en kortlægning af netværk, kontaktmønstre og personrelationer inden for og mellem de forskellige højstatuskategorier. Man tør vel bl.a. gå ud fra, at der også i det svenske politiske liv findes "familier"?

Endelig må det siges, at man, såfremt man iøvrigt måtte acceptere Maktudredningens påstand om de to magteliters eksistens, må undre sig over,

at denne ejendommelighed ikke analyseres mere grundigt i en undersøgelse af magt og demokrati. Analysen af arbejderbevægelsens relative magtmæssige placering burde, som allerede nævnt, have haft en større vægt i det samlede projekt.

En særlig "Svensk Model"?

For en iagttager fra et naboland er der yderligere nogle spørgsmål, der naturligt trænger sig på, når man lægger den vægtige slutrapport fra sig: Hvad er det for et billede Maktudredningen tegner af det svenske samfunds politiske aspekt? Er det et veltegnede billede? Fremhæver det de forhold, der fortjener at blive bemærket? Er det et statisk billede, der tegnes, eller har man blik for de centrale udviklingstendenser? Disse spørgsmål vil nu blive kort diskuteret.

Maktudredningens slutrapport gør meget ud af at tale om "den svenske model". Både i det indledende kapitel og i den afsluttende diskussion er det denne skabning, der er i fokus.

Som dansk kan man fra starten ikke andet end betragte denne konstruktion med mistænksomhed. Hvorfor? Fordi vi stakkels danskere altid bliver slået i hartkorn med svenskerne, – såmænd også, når vi ikke fortjener det . . . Det er en kendt sag, at jo længere man bevæger sig bort fra Skandinavien, desto smukkere og enklere synes de nationale stereotyper at blive, og jo større er sandsynligheden for at forestillingen om en "svensk model" bliver udstrakt til nabolandene, herunder Danmark. Der kan også påvises en tendens til at man i internationale sammenhænge opererer med forestillingen om "den skandinaviske model", eller "den skandinaviske velfærdsstat", og at denne forestilling overvejende baseres på iagttagelser af svensk politik. Enten dette nu skyldes amerikanske forskeres dovenskab/tilbøjelighed til at generalisere for hurtigt fra den svenske case, eller der er tale om en usalig tilbøjelighed til at man i den fjerne angelsaksiske verden bare slår disse smålande sammen under én hat af ren og skær vankundighed og trang til idealisering.

Det er derfor ikke uden betydning for os andre i nabolandene, hvorledes Maktudredningens forskere har valgt at karakterisere det svenske politiske samfund, og hvilke udviklingstendenser, de mener at kunne identificere. Så sikkert som Amen i kirken vil disse træk nemlig blive henregnet også til andre nordiske lande, ikke mindst så snart Maktudredningens slutrapport bliver publiceret på engelsk, – og det gør den uden tvivl, når man kender svenskerne ret . . .

Hvad hjælper det så, at Maktudredningens ordførende ved et andet tilfælde har afvist at sammenfatte den nordiske politik form i "någon enkel pedagogisk modell"?¹¹

Man må derfor spørge, hvad forfatterne egentlig mener, når de bruger udtrykket "den svenske model"? Taler de om nogle træk ved det svenske politiske system, der er helt unikt svenske, eller er deres billede af Sverige mere eller mindre sammenfaldende med det billede, der kan tegnes af f. eks. dansk eller norsk politik? Da spørgsmålet vistnok ikke stilles i SOU 1990:44, må det stilles her.

En "svensk model"? Ja, bortset fra de tilfælde hvor "den svenske model" nærmest antager kød og blod og ved reifikation bliver til en handlende størrelse, der "har varit framgångsrik vad gäller att hålla nere antalet individer i marginella positioner och vad gäller att minska inkomstskillnaderna mellan dessa och resten av befolkningen"¹², så er der vel nærmest tale om en type¹³, sammensat af ikke mindre end elleve, meget blandede, karakteristika, hvoraf nogle kan opfattes som dimensioner.

Leder man efter definitionen i rapporten, finder man den fremstillet som en karakteristik af "det svenska samhällssystemet i allmänhet och den svenska välfärdsstaten i synnerhet". Sagt helt præcist (p. 21–22): "Denna beteckning underförstår att det svenska samhället i jämförelse med andra länder uppvisar vissa särdrag, utmärks av vissa egenskaper eller en viss kombination av egenskaper."

Andetsteds siges, at "det moderna Sverige har kommit att präglas av en speciell tolkning av demokratin och av en uppsättning institutioner som kan sammanfattas under namnet den svenska modellen."¹⁴ En udtryksmåde, der læst sammen med adskillige antydninger af, at "modellen" ikke længere har det så godt, peger i retning af, at "modellen" vurderes som noget positivt. Ja, man tvinges til at stille "den svenske model" ved siden af direktivets "svenska demokratiska idealet." Indimellem fristes man ligefrem til at sidestille de to. Det er måske uretfærdigt mod forfatterne, men jeg synes ganske enkelt ikke, at man i Maktudredningens hovedrapport har formået at holde den empirisk funderede karakteristik helt fri af påvirkning fra direktivets ideologiske formuleringer. Nå, min læsning er måske biased af mit forhold til det svenske sprog, jvf. nærmere herom nedenfor.

Jeg har mindst to indvendinger mod Maktud-

redningens omtale af "den svenske model".

For det første må jeg hævde, at den beskrivelse, der gives af den, med lige så stor ret kunne hæftes på beskrivelsen af store dele af nabolandenes måde at drive politik på. For eksempel har dansk politik i store dele af det 20. århundrede også kunnet beskrives med de ord, som man bruger om svensk politik, og de spændinger, som har eksisteret i Sverige mellem de forskellige egenskaber, har lige fuldt kunnet iagttages i Danmark. Har jeg ret i denne observation, er det så rigtigt at sige at Sverige "utmærks av disse egenskaber eller denne kombination av egenskaber"?¹⁵ Er det rimeligt at bruge udtrykket "svensk model", når der er tale om karakteristika, der i mere eller mindre udtalt grad kan findes i et større antal mindre europæiske demokratier? Det er jo tæt på, at det eneste virkelige unikke svenske træk, nemlig eksistensen af et meget stort, for ikke at sige dominerende, parti, der har haft en forholdsvis lang periode i regeringsposition, bliver helt glemt.¹⁶

Hvis vi accepterer, at de elleve træk indgår i beskrivelsen af det svenske politiske samfund omkring midten af det 20. århundrede, omend de måske ikke eksklusivt er knyttet til det svenske system, så bliver det andet spørgsmål, man må stille, om det er rigtigt, at den svenske model har nået et vendepunkt? Eller sagt mere prosaisk og enkelt: I hvilket omfang er disse elleve træk ikke længere beskrivende karakteristika?

Dette spørgsmål gøres til genstand for en længere og tankemættet drøftelse i hovedrapportens sidste kapitel om "Makt och demokrati under förändrade villkor." Et gennemgående træk i kapitlet er påpegningen af den svenske offentlige sektors vækst, og af at denne sektors størrelse skaber en kvalitativt ændret situation for det politiske system. Tiden og pladsen tillader ikke en nærmere drøftelse, så jeg vil nøjes med at sige, at selv om jeg kan nikke til meget af det, der siges om tendenserne i den svenske – og dermed nok også andre – velfærdsstat(er), så er der her i nogen grad tale om en friere drøftelse, om udsagn, der ikke i strikte forstand følger af de foregående kapitlers fremlægning af dokumentation. Analysen af den politiske udvikling er ikke ført igennem tilstrækkelig dybtgående til, at der er belæg for at fremsætte en dødsformodningskendelse over "den svenske model". Derfor kan ræsonnementerne jo for så vidt være gode nok. Spændende er dette afsluttende kapitel ihvertfald.

Tilbage bliver i ens bagehoved, når man lægger

rapporten fra sig, om Maktudredningens forfattere har gjort helt op med sig selv og hinanden, om der er sket så store ændringer, at modellen ikke længere "passer"? Hvor meget – og hvad – skal der egentlig til, for at forfatterne vil ophøre med at tale om "en svensk model" eller "den svenske model"? Er der ved at opstå en ny, eksklusiv "svensk model"? Disse spørgsmål får man altså ikke klare svar på.

En semantisk slutbemærkning

Jeg vil gerne afslutte denne omtale af SOU 1990:44 med nogle bemærkninger, der knytter an til svensk politisk sprogbrug. Det siges så rigtigt i kapitlet om Opinionsbildingen, at "den som själv lever mitt i en särkultur riskerar att bli hemmablind. För den tillfälliga besökaren kan många subtila yttringar passera oupptäckta."¹⁷ Som lidt mere end en tilfældig besøger har jeg lyst til at gøre nogle få antegninger om et forhold, der i mange år har mystificeret mig.

Enten man nu vil kalde det særligt udmærkende ved et politisk samfund for en "model", eller tale om "det særligt typiske", – eller man foretrækker at bruge mere belastede udtryk som "herskende ideologi" eller "den politiske formel," så gælder det, at dette karakteristiske samtidig også indeholder en mængde u håndgribelige træk, som man ikke har garanti for at finde, selv om man bruger mange millioner kroner på at lede det op gennem empiriske undersøgelser.

I hovedrapportens kapitel om opinionsdannelsen og i Olof Peterssons tidligere bog om metaforernes makt findes efter min opfattelse noget af det mere spændende, der er kommet ud af Maktudredningens virke. Studiet af sproget og dets billeder giver nemlig væsentlige bidrag til forståelsen af den svenske stats formlære. Det svenske sprog er ganske afslørende med hensyn til de politiske vilkår på den østlige side af Øresund.

Jeg erindrere om, at det grønlandske sprog har vældig mange ord for sneens forskellige farver og former. Det er selvfølgelig, fordi man har brug for disse ord deroppe, hvor det sner så meget, og hvor man indtil fornylig har levet af at gå på jagt.

Der er på samme måde store forskelle med hensyn til politisk sprogbrug på tværs af landegrænser, og disse forskelle afspejler uden tvivl substantielle forskelle i politisk kultur og stil. De er nok endda at betragte som interessante indikatorer for en typedannelse. Jeg vil tro, at man ville kunne komme meget længere, hvis man forsøgte at sammenligne sprog- og metafor-brug på tværs

af landegrænser. Lad mig afslutningsvis give et par beskedne eksempler.

Vidste læseren f. eks. at ordet ”korporatisme” ikke findes i den nyeste udgave af den mest udbredte danske ordbog? Og at ordet endnu i en helt up-to-date dansk fremmedordbog forbindes med Mussolinis statsform, – og ikke med den store diskussion, som siden 1970'erne er foregået internationalt, herunder også – og i særdeleshed – i Sverige om den korporative problematik? Det er såmænd symptomatisk, at Per Olov Enquist, som vel véd bedre, systematisk fik stavet ordet forkert (”kooperativ stat”), da han skrev en kronik om ”Angsten for den stærke stat” i Danmarks største middagsblad.¹⁸ Korporatisme har i Danmark været betragtet som enten en fascistisk museums-genstand eller som endnu ét af politologernes underlige ord. Korporatisme som muligt politisk problem har simpelthen ikke været undergivet en seriøs diskussion i den danske offentlighed. Er fraværet af brugen af en sådan term i ét lands politiske diskurs og den samtidigt så flittige brug i nabolandet ikke et meget sigende træk om forskelle i politisk kultur og stil?

Er det ikke også forunderligt, at et så gængs svensk ord som ”sambhällsorganisation” kun med besvær lader sig oversætte til andre nordiske sprog?¹⁹ Ordet ”samförståndskultur” er iøvrigt heller ikke let at omsætte til f. eks. dansk.

Det er som om man uden for Sverige ikke har brug for nær så mange udtryk for kollektiv politisk handlen, som svenskerne åbenbart har det, – hvad grunden så end måtte være ...

For en del år siden afstedkom den danske journalist Mogens Behrendt en del furore med en meget negativ bog om Sverige.²⁰ Det var iøvrigt just denne bog, som fik Per Olov Enquist til at skrive sin kronik. *Fallet Sverige* knyttede an til den lange tradition for at udenlandske iagttagere formulerer negativ eller positiv kritik af det svenske samfunds måde at fungere på (Huntford, Enzenberger, Anton m. fl.), – den tradition, som Maktudredningen nu også synes at skrive sig ind i. Indefra, vel at mærke.

Der er et sted i Mogens Behrendts bog en lille passage, som jeg har lyst til at gengive her til slut. Det drejer sig om et sted, hvor forfatteren fortæller om en samtale han engang havde med en chef for en kommunal fritidsforvaltning et sted i en svensk provinsby:²¹

Han administrerede nogleogtyve millioner kroner til fritidsaktiviteter på kommunens budget. Det syntes han

selv var pænt. Han nævnte alle byens kommunale fritidsaktiviteter. De var imponerende. Og dertil kom folkebevægelsernes arrangementer.

Jeg syntes jeg kunne høre noget norrlandskt i hans dialekt.

”Hvor kommer du fra?” spurgte jeg.

”Ja, jeg kommer fra sporten,” sagde han.

Den passage er for en udenlandsk iagttager mindst lige så informativ som en hel hoben forskningsrapporter.²² Den fortæller en masse om et af de ægte træk ved den svenske ”model”.

Først når svenskerne ophører med at tale på denne særlige måde, vil jeg føle mig fuldt overbevist om, at det svenske demokrati-ideal har ændret sig fra et overvejende kollektivistisk til et overvejende individualistisk ideal ...

¹ Kjell A Eliassen & Mogens N Pedersen, Svensk samhällsorganisation och förvaltning. HSFR: Brytpunkt-serien, 1984. Se også samme forfatteres artikel i *Politologen*, Nr 1, 1984, pp 9–15.

² SOU 1990:44, p 412. Min udhævelse.

³ SOU 1990:44, p 413.

⁴ Se f. eks. Kaare Strom, *Minority Government and Majority Rule*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, jvf. også Ian Budge & Hans Keman, *Parties and Democracy*, Oxford: Oxford University Press, 1990.

⁵ Se nærmere et særnummer af *Politica* (Nr 3, 1989), hvori bl a findes en artikel om de danske udviklingstendenser af forfatteren til disse betragtninger.

⁶ SOU 1990:44, p 202.

⁷ SOU 1990:44, p 303.

⁸ Jvf. hertil også SOU 1990:44, p 308.

⁹ Det er dog muligt for videnskaberens dyrkere at komme i betragtning, såfremt de lader sig rubricere som ”kulturpersonligheder” inden for litteratur, teater, film, kunst eller musik, jvf. SOU 1990:44, p 312.

¹⁰ Således henvises der til informationsomkostninger og integritetsproblemer ved den såkaldte ”snowball-metode”, som man har undladt at benytte sig af, jvf. SOU 1990:44, p 309.

¹¹ Olof Petersson, *Folkstyrelse och statsmakt i Norden*, Uppsala: Diskurs, 1984, p 138.

¹² SOU 1990:44, p 243.

¹³ Forstået som ”a special compound of attributes”, jvf. Lazarsfeld & Barton, ”Qualitative Measurement in the Social Sciences”, i Daniel Lerner & Harold D Dasswell, *The Policy Sciences*. Stanford, 1951, pp 155–92.

¹⁴ SOU 1990:44, p 41.

- ¹⁵ Læsere bedes undskylde, at jeg her har givet citatet fra hovedrapporten (p 22) en lille sproglig drejning, jvf. iøvrigt ovenfor.
- ¹⁶ Det siges dog – i forbifarten – at den periode, i hvilken disse træk blev udviklet ”huvudsakligen sammanfallit med socialdemokratins politiska dominans”, se SOU 1990:44, p 26.
- ¹⁷ SOU 1990:44, p 45.
- ¹⁸ Ekstrabladet, 12. marts 1983.
- ¹⁹ Se drøftelsen af dette spørgsmål i Eliassen & Pedersen, op cit (1984a) pp 13–14, sammenholdt med Dick Ramströms drøftelse af begrebet i Arvedson et al (red) Land i olag, Stockholm: SNS, 1982, pp 57 ff.
- ²⁰ Mogens Behrendt Tilfældet Sverige, København: Chr Erichsen, 1983. Også udkommet på svensk: Fallet Sverige, Stockholm: Bonniers, 1983.
- ²¹ Mogens Behrendt, op cit, p 36.
- ²² Formuleringen har pudsigt nok sin modsvarighed i SOU 1990:44, p 355, hvor f. eks. kategorien ”kulturpersonligheder” omtales som ”kulturen”. Jeg tvivler på, at man ville bruge samme formulering i nabolandene.